

Asutawa Kogu

5. istungjärk. **Protokoll nr. 167 (13).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 10. detsembril
1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi
Walges saalis.

Kokku on tulnud 89 Asutawa Kogu
liiget.

Walitsuse lauas: välisminister **O.
Strandman.**

P ä e w a k o r d :

1. Asutawa Kogu nimele anta-
wate palwete läbiwaatamise komisjoni
ettepanekud:

a) a r m u a n d a :

1) Georg Jaani p. Andrekson'ile.

b) k a r i s t u s t k e r g e n d a d a :

1) Heinrich Juula p. Poowel'ile,

2) Jüri Ado p. Lille'le,

3) Eduard Juhani p. Suursoo'le,

4) Jaan Tooma p. Schmidt'ile,

5) Marie Jüri t. Ustaw'ile,

6) Johannes Jaani p. Neeris'ile,

7) Jaan Jaani p. Loring'ile,

8) Kristjan Peetri p. Lepikow'ile,

9) Jüri Mihkli p. Rikson'ile,

10) Anton Tõnu p. Peeba'le,

11) Aleksander Ado p. Sõrmus'ile,

12) Aleksander Karli p. Adamson'ile.

2. Määrus Jaan Poska matmiskulude
wabariigi kanda wõtmise kohta — III lu-
gemisel.

3. Määrus Jaan Poska nimelise sti-
pendiumi kohta Tartu ülikooli õigustea-
duskonna juures — III lugemisel.

4. Määrus Jaan Poska abikaasa ja
alaealiste laste tulewiku ainelise kind-
lustamise kohta — III lugemisel.

5. Seadus Wabariigi Walitsuse ja
Riigikohtu liikmete palga kohta — II lu-
gemisel.

6. Seadus Riigikogu liikmete tasu ja
sõidurahade kohta — II lugemisel.

7. Täiendaw määrus riigiteenijate
ametsõitute tasu asjus — III lugemisel.

8. Määrus põllutöoministeeriumile
478.714 marga suuruse krediidi awamise
kohta maapanga korraldamistööde ku-
lude katmiseks — III lugemisel.

9. Seaduseelnõu Riigikogu walimise,
rahwahääletamise ja rahwa algatamise
õiguse seaduse § 83. linnawolikogude wa-
limise seaduse § 28. ja maakonnanõuko-
gude walimise seaduse § 62. muutmise
kohta — II lugemisel.

10. Seadus Eesti ja Läti wahelise
konwentsiooni kinnitamise kohta — II lu-
gemisel.

11. Määrus krediidi awamise kohta
Asutawa Kogu, riigikontrolli, Wabariigi
Walitsuse ja ministeeriumide 1920. a. ku-
lude katmiseks — eelarwe-komisjoni
ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Sel-
jamaa.**

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jür-
man.**

Koosolek algab kell 5.35 min.

1. Asutawa Kogu Juhataja **J.
otsused armu Seljamaa:** Awan
anda ja karistust Asutawa Kogu koos-
kergendada päe- oleku.
wakorras (punkt Asutawa Kogu
1.) nimetatud isi- nimele anta-
kutele. wate palwete
läbiwaatamise

komisjoni aruandja **J. Wain:**
VI jalawäepolgu lipnik Georg Jaani p.
Andrekson oli omawoliliselt pataljoni
reserwist äratulemise pärast wäljakohtu
poolt ette pandud ülemjuhatajale rea-
meheks alandamiseks. Pärast tee-
nis Andrekson reamehena frondil ja
sai uuesti wägede ülemjuhataja poolt
ülendatud lipnikuks, sealjuures kaotas
aga Andrekson teatud aasta ohwit-
seriwanusest, mis tema järgmistele
aukraadidele mõõduandew wõiks olla.
Lipnik Andrekson palub nüüd tema oh-
witseriwanust lugeda sellest päewast, kui
ta esimest korda lipnikuks sai ülendatud,
nimelt 1915. a. Palwete läbiwaatamise
komisjon leiab wõimalikuks Asutawale
Kogule ette panna lipnik Andrekson'ile
täielikult armu anda, et ta sellega saaks
oma ohwitseriwanuse uuesti tagasi.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Wain: Heinrich Poowel lahkus wäeosast 25. juunil 1919. a., tuli tagasi kuu aja pärast. Siis mõisteti ta 1½ aastaks wangiroodu, mille ta ära istuma pidi pärast sõja lõppu. 10. juulil 1920. a. saadeti teda karistust istuma. Silmas pidades, et paluja Poowel pärast kohtuotsust frondil kauemat aega teenis ja sel ajal tema juures mingisugust paha tähele ei ole pandud, paneb komisjon ette tema karistust vähendada ja temale määrata 1 a. 6 kuu wangistuse asemele 5 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Sõjawäljakohtu poolt on Jüri Lill mõistetud wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast 5 a. sunnitööle. Komisjon seda asja läbi waadates leidis selle karistuse raske olevat praegusel oludel ja teeb ettepaneku karistust kergendada, määrates temale 1 a. wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: 17. augustil 1919. a. mõistis Tallinna-Haapsalu rahukogu 5 jaosk. rahukohtunik Eduard Juhani p. Suursoo parandusmajasse warguse pärast. Suursoo oli nimelt, nagu selgus, ühe nõõriotsa kaasa wõtnud. Silmas pidades, et wargus väga wäikene ja Suursoo alles 15-aastane, leidis komisjon wõimaliku olevat teda parandusmaja asemel wanemate walwe alla mõista ja selles mõttes siis Suursoo karistust kergendada.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: 8. oktoobril 1920. a. sai erakorralise wiinawalmistamise ja wiinaga ja piiritusega kauplemise wastu wõitlemise komisjoni poolt loata wiinapõletamise pärast Jaan

Tooma poeg Schmidt 1 aasta wangistusega ja 100.000 margaga karistatud. Komisjon on sellel seisukohal, et säärasel puhul mitte armu anda ega ka kergendust lubada ei tule, ei ole ka siamaani kunagi sellesarnase ettepanekuga Asutawas Kogus esinenud. Praegusel juhtumisel on komisjon siiski tarwilikuks pidanud niisuguse ettepanekuga esineda ja seda järgmistel põhjustel: on selgunud, et siin mitte elukutselise wiinapõletajaga tegemist ei ole, sest pärast matuseid on nimetatud isiku juures läbiotsimisel leitud riistu, milles mõni tilk wiina sees ja teistes riistades ainult wiina lõhna tunda. Nagu protokollis öeldud, on Schmidt'i warandus 200.000 marga peale hinnatud. Temale on aga karistuseks määratud 1 aasta wangistust ja 100.000 marka trahwi.

Komisjon leiab, et see karistus liigraske on, sest et siin pool inimese warandust konfiskeeritakse, ja teeb Asutawale Kogule ettepaneku seda karistust kergendada, määrates 3 kuud wangistust ja 25.000 marka rahatrahwi.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: 23. augustil 1920. a. mõisteti sõjawäljakohtu poolt Marie Jüri tütar Ustaw kõigi õiguste kaotamisega 15 a. sunnitööle sellepärast, et tema mingisuguse põrandaluse organisatsiooniga ühenduses seisnud. Teda tarwitati nimelt tehniliseks otstarbeks, nagu teadete edasisaatmiseks jne. Komisjon, kes nimetatud asja läbi waatas, leidis, et nimetatud isik 60 a. wana, Narwas pesunaine on ja selles mõttes riigile kuigi kardetaw ei wõi olla. Komisjon teeb ettepaneku Asutawale Kogule tema karistust kergendada, määrates temale 3 aastat wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 19. septembril 1920. a. mõisteti sõjawälja ringkonnakohtu poolt Anton Tõnu poeg Peeba kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks sunnitööle, sellepärast et ta sõjawäeteenistusest kõrwale hoidis, ja sellejuures oma wenna sõjawäetunnistust tar-

witas. Asja läbi waadates leidis komisjon võimaliku olewat karistust kergendada, määrates 1½ a. wangistust selle eest, et ta kahekordse kuriteo ära tegi.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 27. juulil sel aastal mõisteti sõjawälja ringkonnakohtu poolt Jüri Mihkli poeg Rikson omawolilise sõjawäest kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 5 aastaks sunnitööle. Asja läbi waadates leidis komisjon võimaliku olewat karistust kergendada, määrates 8 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 18. augustil sel aastal mõisteti sõjawäe ringkonnakohtu poolt Kristjan Peetri poeg Lepikow omawoliliselt wäeosast kõrwalehoidmise eest kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks sunnitööle. Komisjon teeb ettepaneku seda karistust kergendada, määrates 1½ aastat wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 18. septembril 1920. a. mõisteti sõjawäe ringkonnakohtu poolt Jaan Jaani poeg Loo-ring kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks sunnitööle, selle eest, et ta 11. aprillil 1919. a. käsku mitte ei täitnud. Komisjon paneb ette tema karistust kergendada, määrates 1½ aastat wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 31. juulil 1920. a. mõisteti sõjawäe ringkonnakohtu poolt Johannes Jaani poeg Neeris omawoliliselt wäeosast äraolemise pärast kõigi õiguste kaotamisega 6 aastaks sunnitööle; äraolija sõjawäeteenistusse ei ilmunud. Komisjon paneb ette seda karistust vähendada ja määrata 8 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja M. Neps: 25. märtsi 1919. a. määruse § 19. punkt 9. ja s. n. s. § 134. põhjal mõistis sõjawäe ringkonnakohus Aleksander Kaarli poeg Adamson'i kõigi õiguste kaotamisega 10 aastaks sunnitööle. Komisjon paneb ette tema karistust kergendada ja määrata temale 1 aasta wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja M. Neps: 2. diwiisi tagawarapataljoni sõjawäljakohus mõistis Aleksander Ado poeg Sõrmus'e 12 aastaks sunnitööle sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmise eest. Komisjon teeb ettepaneku seda karistust kergendada ja määrata 1 aasta 1 kuu wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

2. A. Sorokin'i, H. Martna ja J. Wain'i arupärimine sõjawäljakohtu tegewuse kohta Wiru maakonnas ettetulnud elanikkude ja sõdurite wahelise kaklemise kohta.

Enne kui teise päewakorra-punkti juurde asuda, on mul au kodukorra põhjal teatada, et wahepeal on juhatusle esitatud arupärimine rhs-te Sorokin'i, Martna ja Wain'i poolt. Nimelt olla Rakwere maakonnas ühes külas kaklemine külapoiste ja sõdurite wahel olnud, mis sellega lõppenud, et kaks inimest sõjawäljakohtu poolt surma mõistetud. Asutawal Kogul tuleb otsustada, kas arupärimine wastu wõtta wõi komisjoni anda. Kas tehakse sellekohane ettepanek? — (A. Sorokin, wn.: Palun rutuliseks tunnistada ja täna päewakorda wõtta.) Akl. Sorokin'i poolt on ettepanek tehtud arupärimine rutuliseks tunnistada.

A. Sorokin (wn.): На имя Учредительного Собрания получено от поселян деревни Верхняго-Села Верхнесельской волости Везенбергского уезда следующее предложение:

„Октября 24-го дня сего года в деревне Верхнее-Село, Везенбергского уезда было гулянье местной молодежи. На это гулянье без приглашения из-за реки Наровы, из деревни Скарятиной-Горы, явились два солдата приграничной эстонской стражи, один из них с ружьем. Солдаты-пограничники вели себя крайне вызывающе. Во время танцев один из них, вопреки общему желанию всей молодежи, приказывал приостановить немедленно танец и начать танцевать другой по его желанию. Такой поступок возмутил всю присутствовавшую молодежь, тем более, что это повторялось уже неоднократно и раньше. Так в большой местный праздник „Воздвижение“ 27-го сентября сего года эти же солдаты, явившись на большое платное гулянье с ружьями, за нежелание молодежи приостановить один и начать другой танец, разогнали всю публику, а парней Василия Никитина Ельцова, Егора Моисеева Солодова и др. совершенно без основания избивали прикладами. В данном же случае возмущенная молодежь потребовала продолжения танца и, когда солдат, имевший ружье, стал его заряжать, часть публики, испугавшись возможного выстрела — пример такого неосновательного убийства уже был в русской деревне Криуши по реке Нарове, где солдат-пограничник напав на зарезанного крестьянина, мирно гулявшего со своей деревне со своею невестою — бросилась к выходу, а другая поспешила обезоружить солдата и предотвратить несчастье. Следствием этого началась обоюдная свалка и драка, во время которой ружье было поломано, и оба зачинщика-солдата поранены. Один из них по пути в Нарву скончался от ран. На другой день утром комендант при деревне „Скарятина-Гора“ в нетрезвом виде явился в деревню Верхнее-Село и, арестовав до 20 человек граждан, обходил по домам с солдатами и отбирал имущество граждан: от Арсения Ивановича Гладышева унесена солдатами подошвенная кожа, купленная им на рынке в городе Нарве, от Осипа Авсентьевича Орехова отобрана шинель, которая приобретена его женою во время пребывания Орехова в германском плену, от ученика Верхнесельской школы Федора Григорьевича Соловьева солдаты унесли ремень. Когда ученик с отцом пошел к коменданту просить ремень и объяснить как и откуда он попал к нему, то комендант объяснения не принял, ремня не отдал и ученику, мальчику 10 лет, дал пощечину. Кроме того, избита плетью старуха Ксения Матвеевна Соловьева за то, что принесла сыну полушубок. Избиение продолжалось и во все

время дознания, причем всех забранных на дознание правых и виноватых били плетьюми из толстой телефонной проволоки по чем попало и даже по головам. Не говоря уже о том, что ударам плетей были подвергнуты и совершенно невинные граждане, как председатель продовольственного комитета волости Прокофий Васильевич Солодов, совершенно не бывший на гулянье и никакого отношения к данному случаю не имеющий, избита даже женщина-барышня Агриппина Солодова, избиение же остальных граждан было настолько ужасно, что сравниться с ним может только средневековая пытка. Граждан, связанных по рукам, солдаты вгоняли в воду и если он не ложился, то ударяли колом по голове — как например Григория Ельцова — от какого удара человек валился в холодную воду при 5^о морозе, вытаскивали из воды и снова били и снова бросали в воду. Избиение до того было ужасно, что женщины, слышавшие это, не могли переносить и впадали в обморок — Мария Петрова Махонина и Анна Андреева Люлина. — Факт избиеения могут также подтвердить и Иван Федорович Шпылкин, гражданин деревни Скарятиной-Горы, в доме которого оно происходило и проживающий в деревне Верхнее-Село Александр Иванов. Под таким избиеением было снято дознание, часть граждан освобождена, а семь человек преданы военно-полевому суду в городе Нарве. Из них двое, Михаил Петров Соловьев и Григорий Дмитриев Ельцов, расстреляны, один — Иван Афанасьевич Кясперов присужден к 12 годам каторжных работ, а четверо остальных совершенно оправданы. В виду того, что дознание было произведено с помощью пытки, под страхом которой люди способны говорить все, лишь бы избавиться от дальнейшего избиеения, мы нижеподписавшиеся граждане осращаемся с покорнейшей просьбой к Учредительному Собранию Эстонской республики и т. д.“

Следует ряд подписей свидетелей. Должно сказать, что мертвых к жизни не вернешь, а с другой стороны дознание было слишком спешное, и есть еще возможность облегчить судьбу человека, приговоренного к 12 годам каторжных работ. Кроме того в прошений указано целый ряд мучений и пыток при дознании, что требует немедленного расследования.

Juhataja J. Seljamaa: On ettepanek tehtud arupärimine rutuliseks tunnistada ja päewakorda võtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enami-

sega on otsustatud arupärimine päewakorda wõtta. Kas tehakse ettepanekuid, mitmendaks päewakorra-punktiks teda wõtta. — (A. Sorokin, wn.: Kohe!) Ettepanek on tehtud arupärimine järgmiseks päewakorra-punktiks wõtta. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sõna on sekretääril arupärimise ettekandmiseks.

Sekretäär A. Jürman (loeb): Eesti Asutawale Kogule.

24. oktoobril 1920. a. juhtus Rakwere maakonnas, Permiskülas, kaklemine külapoiste ja külasse tantsule tulnud kahe püssidega warustatud sõduri wahel.

Kaklemine tekkis tüli tagajärjel tantsu korra pärast. Kaklemise tagajärjel suri üks sõduritest saadud haawadesse.

Loole anti niisugune ilme, nagu oleks sõjawäe wahipostile kallale tungitud. Kiires korras kutsuti sõjawäljakohus kokku, mille tagajärjel kaks kodanikku, Michail Solowjew ja Grigori Jeltsew, maha lasti, Iwan Käsperow aga 12 aastaks sunnitööle mõisteti.

Kakeluse puhul surmamist karistatakse nuhtl. sead. § 1465. põhjal ainult 1 aasta 4-kuulise türmiga. Mingisuguseid erilisi asjaolusid, mis selles iseenesest lihtsas asjas sõjawäljakohtu paratamatuks oleksid wõinud teha ja surmanuhtluse esile kutsuda, näha pole.

Peale selle on siia juurde lisatud palwekirjast näha, et külaelanikud karmipeksmise ja piinamiste osaliseks said.

Sellepärast paluwad siin allakirjutanud wastu wõtta ja Wabariigi Walitsusele ette panna järgmise arupärimise:

1) Kas teab Wabariigi Walitsus ülemalkirjeldatud asjaoludest? ja

2) Mis mõtleb walitsus ette wõtta süüaluste karistamiseks ja seaduse jahtule seadmiseks?

Arupärimise palume rutuliseks tunnistada ja tänase koosoleku päewakorda wõtta.

Tallinnas, 10. detsembril 1920. a.

(Allkirjad) A. Sorokin,
H. Martna,
J. Wain.

Juhataja **J. Seljamaa**: Asutaw Kogu on arupärimise rutuliseks tunnis-

tanud ja päewakorda wõtnud. Asutawale Kogule jääb nüüd kas arupärimine wastu wõtta wõi tagasi lükata.

J. Temant (maal.): Iga päew sünnib palju kuritegusid. Nende wastu võib ju wõidelda, kuid neid ära kaotada ei saa siiski. Mina pean ütleva, et ei saa aru, mispärast see arupärimine Wabariigi Walitsusele ära antud on. Kui ettetoodud asjaoludes süüdi oleks walitsus wõi kõrgemad wõimukandjad, siis oleks arupärimine arusaadaw ja sellel oleks seaduslik alus. Et aga sõjawäljakohus inimesi on surma mõistnud, siis ei ole sellega mingisugustest wõimupiiridest üle astunud. Arupärijad ise ütlevad, et inimesed wahipostile kallale olla tunginud, siis oli ju täiesti seaduslik alus neid sõjawäljakohtu kätte anda. Sellepärast on minule täiesti arusaamatu, mispärast tänane arupärimine ette on kantud. Sünnib ju palju asju, ka seadusewastaseid, alamate wõimukandjate poolt, sarnasel juhtumisel on esimene samm ikka pöörata prokuratuuri poole. Kui aga teatud inimesed prokuratuuri poolt seaduslikku wastutulekut ei leia, siis saan ma aru, on nad sunnitud walitsuse poole pöörama ja sealt poolt abi paluma. Kui aga asjaolu mitte nii pole olnud, siis ei saa ma aru, mispärast iga kuriteo juures walitsuse poole pööratakse. Kui iga seadusewastalise teo pärast Asutawalt Kogult õigust otsitakse, siis ei saagi Asutaw Kogu muud teha, kui arupärimiste peale wastata. See wõiks aga väga kaugele wiia, sest meil on tõsisemaid asju käsitada ja sarnane seisukord arupärimistega pole mitte soowitaw. Ka walitsus seisab tawalisel kõrgusel, nii et arupärijad vähemalt põhjendatud arupärimistega tema poole pöörata wõiksid. Sellepärast olen mina isiklikult selle poolt, et arupärimine tagasi lükata.

Rahwaesitaja Sorokin tähendas weel selle peale, et kui kaklemise juures mõrtsukatöö sünnib, siis mõrtsukas nuheldud saab nii ja nii mitme aastaga. Oma arupärimises teatab ta, et inimesed on surma mõistetud selle eest, et nad sõjawäelastele kallale tunginud. Kas see nõnda oli, ei tea ju mitte mina, kuid arupärija kandis seda arupärimises ise ette. Kui asi nii on, siis oli ju täiesti õigus neid sõjawäljakohtu kätte anda. Need kõik on asjad, mille üle prokurööril walwe on ja selle asemel, et sinnapoole pöörata, on

arupärijad walitsusele arupärimisega esinenud. Sellepärast toonitan veel kord, tuleks arupärimine tagasi lükata.

A. Sorokin (wn.): Уважаемые депутаты! Господин Темант повидимому совершенно упускает из виду истинный ход дела и утверждает, будто весь центр тяжести дела лежит в нападений на пост. Как следует собственно из запроса, мы совершенно не знаем обстоятельств, которые предшествовали самому суду. Если бы дело велось так, как полагает господин Темант, то мы совершенно спокойно смотрели бы на это. Настоящий запрос направлен более всего на то, что люди целой деревни подверглись ни чем не оправдываемому преследованию. Господин Темант указывает будто произошло нападение на пост. Мы же утверждаем, что здесь имело место совершенное извращение обстоятельства дела. Из прошения видно, что хотели придать делу окраску бунта и нападения, и поэтому я спрашивал, по какой причине дело это могло попасть в военный суд. Господа, сопоставление двух таких версий, как нападение на пост и драка во время танцев, настолько характерно, что описанные в запросе события должны подвергнуться выяснению.

K. Ast (sd.): Mina, austatud Asutawa Kogu liikmed, ei tunne mitte neid asjaolusid, mida arupärimise ettetoojad arupärimises nimetavad, kuid mul on siiski niisugune tunne, et see asi niivõrd tähtis on, et tuleb kõiki asjaolusid veel tagant järele katsuda lahendada ja asjasse selget walgust tuua. Sellest küsimusest kõneledes pean ütleva, et mul on kõige parem arwamine meie sõjawäest ja sõjawäelastest. Ei saa aga siiski tähendada jätta, et meie sõjawäes sarnaseid elemente leidub, kes meie sõjawäge oma korratu ülespidamisega haawawad. Riigikogu walimiste ajal oli mul juhus rahwa seas laiemalt liikuda, ja siis tuli üsna tihti kaebtusi, et kohalolewad sõjawäed, kellel pealt näha mingisugust tarwilikku ülesannet täita ei ole, sagedasti kohalikkudest wõimudest hoolimata omapead talitawad. On ju tuntud, et sarnaseid lugusid, nagu ettetoodud arupärimine räägib, mitte üksi selles õnnetus Wene külas pole juhtunud, waid ka mujal. On harilikuks asjaks saanud kokkupõrkamised pidudel sõjawäelaste ja eraisikute wahel. See on pea üldiseks nähtuseks saanud. Sellele on meie kõrgem sõjawäeülemlus kohustatud piiri panema. Üks

wäga tähelpanemise wäärt sõjawäeosa, nime ei taha ma praegu nimetada, — kus teenib wäga palju Tallinna haritlasi, sai mitte nii ammu, umbes paari kuu eest, selle wägiteoga toime, et ta piduruumi tungis ja seal korda rikkus. Asja uurimisel talitati sarnaselt: tehti kohta peal protokollid, kuid asjale seaduslikku käiku ei antud, sest et rühmaülem nutuga palus... (Wahelhüüe: See kuulub wäga imelik, et sõjawäeülem nutuga esineb.), ... asjale mitte seaduslikku käiku anda, ja omawahel kokku leppida. Mina arwan, et sõjawäeülemlusel mitte õigust ei ole sarnasel moel asju likwideerida, kuigi kannatajad nõusse heitsid, et asjale ei antaks seaduslikku käiku. On ajakirjanduse kaudu tuntud üks juhtumine ühes piiriäärses linnas, kus ohwitser, kes kaunis silmapaistwas kohas seisab, enesele õiguse wõtab hobusega kööki sisse ratsutada. See on iseendast, wõib olla, nokastanud peaga tehtud tegu, mida aga teiste kodanikkude pärast ei tohi karjastamata jätta, ja just selles mõttes, et sarnastele tegudele piiri panna, mina toetan ettepandud arupärimist, kuigi ma asjaolusid ei tunne, mis arupärimises ette toodi. Lisan veel juurde, et need elemendid, kelle poolt sarnaseid tegusid maal toime pannakse ja kes endile mingisuguse kätewabaduse on omandanud, et need elemendid just nende hulka kuuliwad, kes fronditeenistuses ei seisnud, waid komandodes tegewad olid, kus nende tegewus selles seisis, et nurjatute pealekaebajate salakaebtuste põhjal inimesi kinni tassida. Nendel meestel pole ka praegu mingit tegewust ja peab ainult kahetsema, et sõjaministeerium neid senni koju pole lasknud, kuigi nende ülewalpidamine riigile ainult kulu teeb ja kõige wähematki kasu ei too.

W. Ernits (sd.): Selle juures huwitab mind üks asi, nimelt et siin on tegemist põlise wana rahwusiiku waenuga wenelaste ja lätlaste keskel, mis iseäranis terawaks muutus siis, kui sõda enamlastega lõpetati. Mina arwan, et ei peaks niisuguseid asju mitte lubama, ja sellepärast peaks arupärimine wastu wõetud saama. See on üks põhjus, ja teine on see, mida arupärimise kaitsja juba tähendas, et selle asja kohta mulje tekib, et seal just liig palju alkoholi on tarwitatud. Asi on iseenesest lihtne, aga kui teie arwustikuga olete tegemist teinud, siis

leiate, et enne wiinamüügiseadust juhtus iga kolme päewa kohta üks kaklemine, nüüd aga igapäew üks, tähendab, arw on palju kaswanud. Lahinguid on löödud ka mujal ja kui neid wähegi tähele panna, siis on wiinamüügi tagajärjed igalpool ühesugused. Siis tahaksin weel selle asjaolu peale tähelpanu juhtida, et inimesed kroonu wiinaga purju jowad ja selles seisukorras siis mitmesuguseid rumalusi teewad, kuna selle eest neile pärast liiga kõwa karistus määratakse. Tuleb wälja: walitsus ise joodab purju ja karistab siis ise selle eest!

Juhataja **J. Seljamaa**: Arupärijad on ettepaneku teinud Wabariigi Walitsuse poole pöörata järgmise arupärimisega:

1) Kas teab Wabariigi Walitsus ülemalkirjeldatud asjaoludest? ja 2) Mis mõtleb walitsus ette wõtta süüaluste karistamiseks ja seaduse jaluleseadmiseks? Panen arupärimise hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on Asutaw Kogu otsustanud arupärimise wastu wõtta.

3. Määrus J. Poska Rahaasjanduse komisjoni aruandja wabariigi kanda wõtmise kohta — **A. Oinas** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega määruse pealkiri ja tekst.

Määrus Jaan Poska matmiskulude wabariigi kanda wõtmise kohta.

Määratakse wälisministeeriumile krediiti Jaan Poska matmiskulude katmiseks ühesaja tuhande, kolmesaja kahekümneühe 100.321 marga 12 penni suurus.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen kolmanda lugemise lõpul kogu määruse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on määrus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Oinas**: Teen ettepaneku määrus ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma panna ja tunnistada, et temal edasilükkamatuse iseloom on.

Juhataja **J. Seljamaa**: Komisjoni aruandja on ettepaneku teinud, tun-

nistada, et sel määrusel edasilükkamatuse iseloom on ja seda määrust ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma panna. (Hääletatakse.) Asutaw Kogu on nähtawa enamusega otsustanud tunnistada, et sel määrusel edasilükkamatuse iseloom on. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on Asutaw Kogu otsustanud teda ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma panna.

4. Määrus J. Poska Hariduskomisjoni aruandja **W. Päts** ülikooli õigusteaduskonna juures — eraldi hääletamisel wõetakse wastu

nähtawa enamusega määruse pealkiri ja § 1.

Määrus Jaan Poska nimelise stipendiumi kohta Tartu ülikooli õigusteaduskonna juures.

§ 1. Tartu ülikooli õigusteaduskonna juurde asutatakse Jaan Poska nimeline riiklik stipendium, mida määratakse isikutele, kes silmapaistwat andekust ning järjekindlat edasipüüdmist ilmutawad.

Aruandja **W. Päts**: (loeb):

§ 2. Stipendiumi suurus wastab riigiteenijate palga 12. astmele.

Märkus. Üleüldise stipendiumide seaduse maksmapanemise korral maksab üleüldises seaduses ettenähtud õpistipendiumi suurus ka Jaan Poska nimelise stipendiumi kohta.

A. Weiderman (töer.): Eilse koosoleku otsuse järele määrati stipendium niihästi üliõpilastele, kui ka teistele, kes ülikooli lõpetanud, ühesugune. Mina arwan siiski, et ülikooli lõpetajad peaksid suurema stipendiumi saama seda enam, kui ta teaduslikult ennast ette valmistab, ja teaduslikud tööd, mida ta muretseb, nõuawad suuri kulusid, sellepärast panen tööerakonna nimel ette seda paragrahwi sarnasel kujul wastu wõtta, nagu ta eile hariduskomisjoni poolt ette oli pandud, ja nimelt: „Stipendiumi suurus wastab riigiteenijate palga 12. astmele, ülikooli lõpetanud isikutele aga — 10. astmele.“

K. Wirma (sd.): Nagu teisel lugemisel juba seletatud, ei saanud rahaasjanduse komisjon sellele seisukohale jääda ja just samadel põhjustel, mida rahwaesitaja Weiderman ette tõi. Kui teie loete seda märkust, mis rahaasjanduse komisjonis vastu wõeti, siis näete, et seal on öeldud, et „üldise stipendiumide seaduse maksmapanemise korral maksab üldises seaduses ettenähtud stipendiumi suurus ka Jaan Poska nimelise stipendiumi kohta“. Peab kindlasti arwama, et üldises stipendiumiseaduses peab see seisukoht ka maksma pandama, nagu rahwaesitaja Weiderman ette kandis. Kui meie nüüd niisuguse paranduse vastu wõtame, nagu siin on öeldud, siis ei ole see mitte kindel seisukoht, ja kui stipendiumiseadus maksma pannakse, on ta wahest wastolus sellega, mida praegu siin tahetakse fikseerida.

Rahaasjanduse komisjon — kaitstes just sama seisukohta, mida toonitas rahwaesitaja Weiderman, leides aga, et uus stipendiumiseaduse maksmapanemise korral siin see wastolusse wõiks sattuda, — ei saa sellega nõus olla, ja ma toetan endiselt rahaasjanduse komisjoni nimel oma poolt ette pandud redaktsiooni, nagu ta teisel lugemisel vastu on wõetud.

A. Weiderman (töer.): Stipendiumiseadust ei ole meil veel olemas, ja meie ei tea, missuguse kuju ta omandab, aga fakt on see, et rahaasjanduse komisjon on ette pannud ühesugust stipendiumi anda, kuna märkus seal juures tähendab, et kui uus seadus tuleb, siis käib see uue seaduse alla, — et praegu aga selle uue seaduse kuju veel teadmata on, sellepärast ei wõi meie ka selle peale midagi rajada.

K. Wirma (sd.): Ma ütlen ainult tegelikuks märkuseks, et need ametnikkudeastmed ja need põhipalgad tulewad ka läbiwaatamisele, nii et see 10-nes wõi 12-nes aste ei ole ka kindlustatud milligagi, nii et need astmed tulewad tingimata uuesti redigeerida sel puhul, kui üldine stipendiumiseadus saab wälja antud.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **W. Päts**: Rahwaesitaja Weiderman tegi paranduse § 2. kohta, nagu see hariduskomisjoni poolt

ette oli pandud — ühinen selle ettepanekuga.

Juhataja **J. Seljamaa**: Aruandja on härra Weiderman'i parandusega ühinenud. Et aga § 2. komisjoni aruandja poolt selles redaktsioonis on ette kantud, nagu ta eile teisel lugemisel vastu wõetud sai, tuleb § 2. kahesuguses redaktsioonis hääletamisele, ja nimelt pärast enne ettekantud kuju weel järgmine: „Stipendiumi suurus wastab riigiteenijate palga 12. astmele, ülikooli lõpetanud isikutele aga — 10. astmele“, nagu ette pani rahwasaadik Weiderman. Kodukorra järele panen ma mõlemad hääletamisele poolt. (Hääletatakse.) Kumbki ettepanek pole absoluutset enamust saanud, sellepärast tulewad nad mõlemad hääletamisele poolt ja vastu. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: Rahwaesitaja Weiderman'i ettepanek on saanud 33 häält poolt ja 31 vastu, seega on see ettepanek vastu wõetud. Teine ettepanek sai poolt 31 ja vastu 36 häält.

Aruandja **W. Päts**: (loeb):

§ 3. Stipendiumi walitsejaks ja määrajaks ja tarwilikkude krediitide nõutajaks on Tartu ülikooli õigusteaduskond haridusministeeriumi poolt kinnitatawa instruksiooni alusel.

Märkus 1. Ülikoolis õppijatest wõib määrata stipendiumi ainult nendele, kes õpiwad õigusteaduskonnas mitte alamal 3-dat kursust.

Märkus 2. Üks ja seesama isik ei wõi stipendiumi enam kui 5 aasta kestwusel saada.

Märkus 3. Ühesuguste muude tingimiste juures on stipendiumi saamisel eesõigus waranduslikult kehwmematel kui ka neil, kes töötawad rahwuswahelise õiguse erialal.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) § 3. on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Panen pärast kolmandat lugemist määruse terwena hääletamisele. (Hääletatakse.) Määrus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **W. Päts**: Teen ettepaneku tunnistada, et sellel määruisel on edasilükkamatuse iseloom ja ta

maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on esimene ettepanek vastu wõetud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on teine ettepanek vastu wõetud.

5. Määrus J. Poska Rahaasjanduse komisjoni aruandja abikaasa ja alaealiste laste tulewiku ainelise kindlustamise kohta — **K. Wirma** (loeb): Määrus Jaan Poska abikaasa ja alaealiste laste tulewiku ainelise kindlustamise kohta.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma**: Jaan Poska, kui wabariigi endise peaministri kohustetäitja, välisministri, kohtuministri, Eesti välisraatonna esimehe, Eesti rahusaatonna esimehe, Asutawa Kogu liikme, Asutawa Kogu välisasjade komisjoni ja põhiseaduse komisjoni esimehe surma puhul, kadunu suuri teenid Eesti riigi loomisel ja Eesti iseseiswuse kindlustamisel hinnates, otsustab Asutaw Kogu:

1) Määrata kunni riigiametnikkude pensioniseaduse wäljaandmiseni tema lesele ja lastele igakuulist riigi pensioni 3000 marga suuruses ühes elukalliduse lisadega järgmistel tingimistel:

I. Määratud pensionist arwata pool osa Jaan Poska lesele ja teine pool ühesuurustes osades tema lastele, kuid mitte rohkem, kui $\frac{1}{6}$ osa terwest pensionist igale ühele.

Märkus. Lese surma korral jaotatakse pension laste wahel ära, kuid igaühe peale ei wõi tulla sarnasel korral rohkem, kui $\frac{1}{4}$ pensionist.

2. Jaan Poska lastele maksetakse pensioni kunni 20 a. wanuseni.

Märkus. Kui keegi lastest 20 a. -wanaks saades weel Eesti wabariigi piirides asuwas õppeasutuses edasi õpib, maksetakse temale pensioni edasi, kuid mitte kauem, kui 25 aasta wanuseni.

3. Pensionimaksmine peale punkt 2. ettenähtud juhtumiste lõpetatakse ära:

a) kui naissoost pensionisaajad mehele lähewad, b) kui keegi lastest enne 20 a. wanakssaamist riigi- wõi omawalitsuse teenistusesse astub maksulisele kohale. c) kui pensionisaaja wõõra riigi kodakondsusesse astub, d) kui pensionisaaja wiibib wäljamaal üle lubatud aja.

4. Jaan Poska alaealiste laste pensioni osa maksetakse wälja nende emale.

A. Birk (rhw.): Eesti rahwaera-konna Asutawa Kogu rühma nimel kor-dan sama ettepanekut, mida selle mää-ruse II lugemisel tegin, ja nimelt: „Mää-rata kadunud Jaan Poska lesele ja alae-alistele lastele igakuuline pension Waba-riigi Walitsuse liikme palgamäära suuru-ses ühes elukalliduslisaga.“

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpu-sõna on aruandjal.

Aruandja **K. Wirma**: Samadel põhjustel, mida eelmisel lugemisel ette kandsin, ei saa komisjon Asutawa Kogu liikme Birk'i parandusega ühineda.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen akl. Birk'i paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) (N. Kann, krst.: Ära lugeda!) Et äralugemist nõu-takse, panen uuesti hääletamisele. (Hää-letatakse.) Akl. Birk'i ettepanek on hääli poolt saanud 22 ja vastu 33, sel-lega tagasi lükatud.

Panen hääletamisele komisjoni ette-paneku. (Hääletatakse.) Ettepa-nek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa ena-musega §§ 5—7.

II. 5. Peale punkt 1. nimetatud pen-sioni wõetakse Jaan Poska laste kooli-raha Eesti wabariigi piirides asuwates õppeasutustes riigi kanda.

6. Riigi kulul hariduse andmine kes-tab kunni kõrgema kooli lõpetamiseni, kuid mitte kauem, kui 25 aasta wanuseni.

III. 7. Selle määruse täitmine ja tar-wilikkude krediitide nõutamine pannakse töö-hoolekandeministeriumi peale.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen selle määruse III lugemise lõpul ter-wena hääletamisele. (Hääletatakse.) Määrus on nähtawa enamu-sega vastu wõetud.

Aruandja K. Wirma: Teen ettepaneku tunnistada, et sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom, ning teda ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma panna.

Juhataja J. Seljamaa: Aruandja poolt on ettepanek tehtud sellele seadusele edasilükkamatuse iseloom anda. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Teine ettepanek on tehtud seda määrust ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata maksma panna. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

6. Seadus Wabariigi Walitsuse ja Riigikohtu liikmete palga kohta — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Seadus Wabariigi Walitsuse ja Riigikohtu liikmete palga kohta.

Aruandja K. Wirma (loeb):

§ 1. Wabariigi Walitsuse liikmete ja riigikontrolööri põhipalgaks määratakse kümmetuhat (10.000) marka kuus, Riigikohtu liikmete põhipalgaks kaheksatuhat (8.000) marka kuus.

H. Kuusner (rhw.): Ma ei leia üldse loomuliku olevat, et see küsimus päewakorda wõetakse. Aga et ta juba päewakorda wõetud on, siis leian tarwiku olevat sinna juurde paranduse teha, selle arusaamise järele, nagu olukord kujunenud on. Meie peame ka praegu selle palgamääramise juures teatawas mõttes piiri pidama, ja sellepärast teen rahwaerakonna rühma nimel ettepaneku, määrata walitsuse liikmete põhipalgaks 8000 marka ja Riigikohtu liikmetele 7000 marka. Iseäranis tuleb siin weel silmas pidada, et on nähtusi olemas ka kohtunikkude palga määramise juures, et terwe teise kohtuastme tegelased täiesti põhjendatud nõudmistega nende palga tõstmise asjus on esinenud. Seda silmas pidades teeb meie rühm järgmise paranduse: Wabariigi Walitsuse liikmete ja

riigikontrolööri põhipalgaks määratakse 8000 marka kuus, Riigikohtu liikmete põhipalgaks 7000 marka kuus.

Juhataja J. Seljamaa: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja K. Wirma: Komisjoni nimel ei saa mina mitte nende piskeste kärpimistega ühineda, mis rahwasaadik Kuusner ette kandis. Komisjonil olid palju suuremad palgamäärad arutamise all ja komisjon kärpis neid omakorda juba õige tuntawalt, arwates, et ette pandud määrad kõige kohasemad on.

Juhataja J. Seljamaa: Rahwasaitaja Kuusner'i poolt on ettepanek tehtud walitsuse liikmete palgaks wõtta 10.000 marga asemel 8000 marka ja Riigikohtu liikmete palgaks 8000 marga asemel 7000 marka. Et komisjoni aruandja selle parandusega ühinenud ei ole, siis panen ta eraldi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Kuusner'i parandus tagasi lükatud.

Panen paragrahw 1. niisugusel kujul, nagu komisjoni aruandja ta ette kandis, hääletamisele. (Hääletatakse.) § 1. on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja K. Wirma kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 2. ja 3.

§ 2. Elukalliduse lisapalka määratakse § 1-ses tähendatud palgasaaajatele riigiteenijatega ühesugustel alustel.

§ 3. Käesolewa seadusega kaotab 21. oktoobri 1919. a. Riigikohtu seaduse („Riigi Teataja“ nr. 82/83 — 1919. a.) § 5. oma maksuuse.

Sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

7. Seadus Riigikogu liikmete tasu- ja sõiduraha kohta — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma** (loeb): Seadus Riigikogu liikmete tasu- ja sõiduraha kohta.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri vastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb):

§ 1. Riigikogu liige saab kuutasu poole ($\frac{1}{2}$) osa suuruses Riigikohtu liikmete palgamäärast ühes elukalliduslisadega.

A. Birk (rhw.): Austatud rahwaesitajad! Eesti rahwaerakond arwab, et praegu weel raske on täielikku pilti saada Riigikogu istumiste kawa kohta, ning pole selgesti teada, kuidas tema oma istungid pidama saab, ja sellepärast arwab rahwaerakond, et ei oleks mitte loomulik, kui meie ühe kindla palgamäära terve aasta eest wõtaksime, wõib olla, et Riigikogu ehk mõned kuud aastas koos istuma saab. Oleks kõige loomulikum, kui meie määraksime teatud päewaraha, mis oleks ka teatawas wahekorras Riigikohtu liikmete palkadega, kusjuures aga Riigikogu liige päewaraha mitte ei saaks nende päewade eest, kus tema Riigikogus tööd ei tee. Rahwaerakonna nimel teen mina § 1-se juurde järgmise paranduse: „§ 1. Riigikogu liige saab päewaraha ühe kolmekümnendiku ($\frac{1}{30}$) osa suuruses Riigikohtu liikmete kuupalga määrast ühes elukalliduslisadega iga päewa pealt, mis Riigikogu istungjärgu hulka loetakse.“ See tähendab, et tuleks wõtta Riigikogu liikme kuupalg ning lugeda sellest $\frac{1}{30}$ osa suurune päewaraha nende päewade eest, millal ta istungil ja millal istung kestab. Nende päewade eest aga, mis waheaegade peale satuwad, ei tuleks mitte päewaraha maksta. Sellest seisukohast wälja minnes, nagu ma tähendasin, et Riigikogu koosolekud ei saa mitte kestma rohkem kui mõned kuud, ja teise aasta poole eest ei oleks mitte loomulik tasu anda, teen ma ettepaneku ja annan ta kirjalikult sisse.

K. Ast (sd.): Austatud rahwaesitajad! Selle wastu, et Riigikogu liikmed palka saaksid, ei ole keegi, kuid missugusel määral, selles asjas on mõtted lahku läinud. Meie seisukoht on niisugune, et rahwakoda luua, aga mitte härrastekoda. Tasu mõttes, see on palga mõttes, põhiseaduse järele ei tohi Riigikogu liige riigiteenistuses seista. Tööd on Riigikogu liikmel sedawõrd küll, et kui ta istungitest soowib osa wõtta, siis peab ta erateenistuse kõrwale heitma ja ei tohi erateenistuses seista. Riigikogu liige peab ka oma tööle wastawa tasu saama, ja see tasu ei saa mitte vähem olla, kui tarwilikuks ja korralikuks üles-

pidamiseks läheb, wastasel korral ei wõiks muud Riigikogu tööst osa wõtta, kui ainult need, kellele rahaline sissetulek oma warandustest kindlustatud on. kõik teised walitud, kes mitte sarnases õnnelikus seisukorras ei wiibi, nendel tuleks lihtsalt töö juurest ära jääda. Meie näeme, et ka Asutawa Kogu tegewuse ajal palk ei ole suutnud wist kuigi palju Asutawa Kogu liikmeid kohtadele kōita. Meie näeme, et paljud Asutawa Kogu liikmetest on lahkunud just sellepärast, et mujal just erateenistuses neid korrapäralisem ülewaltpidamine ootas. Et põhiseaduse järele Riigikogu liikmel keelatud on kõrwalist teenistust pidada, siis on Asutawa Kogu liikmed sunnitud tulewase seaduse juures hoolitsema, et Riigikogu liige kohase palga saaks. Meie saame kõik wäga hästi aru, et haritud inimesel teatud nõuded on, mis teda esimeses järjekorras niisamuti rahuldama peawad, nagu hariliku ülewaltpidamise-taolised nõuded, söömine ja joomine ja keha katmine. Riigikogu liikmel seadusandliku koja juures on seda enam wajadusi ja wäljaminekuid, nii et tema palk mingil juhtumisel ei tohiks olla ühesugune mõne ministeeriumi ametniku palgaga. Ma arwan, et Asutawa Kogu liikmete hulgas 90% neid on, kes korrapäraselt ajakirjandust tahawad jälgida, ja kes endile mitte ei keela kõiki Eesti ajalehti lugemast. Arwan ka, et Riigikogu liikmed sedasama peawad tegema, peale selle arwan ma, et suuremal hulgal Asutawa Kogu liikmetel oma wäikene raamatukogu on, ilna milleta Asutawa Kogu liikmetel wäga raske on komisjoni töid teha. Tahaksin loota, et ka Riigikogu liikmed omale wõimalust mööda wäikese koduse raamatukogu soetawad, sellepärast ei wõi mitte Riigikogu liikmete palk nii madal olla, et temaga waewalt kuidagi wiisi ära elada saaks. Rahwaesitaja Birk'i poolt tehtud ettepanek, palk jaotada istungite päewade peale, ei ole iseendast mitte halb mõte, kuid peetagu meeles seda, mis muudel maadel on silmas peetud, et nende üksikute istungite päewade eest palk seda wõrd kõrge peab olema, et ta terve aasta elamise wõimaldab. Otsekohesem ja ausam on muidugi määrata kindel palk 3 aasta ette. Ei maksa mitte sellest küsimusest teha wäiklast demagoogiat, nagu ühes kohalikus lehes seda tehtud oli, et püütakse näidata, et tahetakse riigi wäljaminekuid hoida. Ma pean ütlema, et need, kes jut-

lustawad kokkuhoidmisest, kus see wõimalik ei ole, wõi see riigi büdshetis midagi wälja ei tee, et sarnased kokkuhoidmise apostlid ise aru ei ole saanud oma jutlustest. Mulle tuletab see juhtumist Riigikogu walimiste ajal meelde, kus kokkuhoidmise peapostel, kes ühelgi koosolekul ära ei unustanud kokkuhoidmisest rääkida, sellega walmis sai, et riigi autot ja riigi bensiini oma kihutuskoosolekule sõiduks tarwitas. See on ka kokkuhoidmine, kuid oma moodi, seal, kus see mitte minusse ei puutu. Kuigi arwatakse, et on paras aeg näidata, et waadake, kui piskuga oleme meie läbi ajanud, aga nemad tahawad suuri rahasid wälja anda.

A. Schulbach (töer.): Tööerakonna rühm ei saa mitte asuda sellele seisukohale, mida siin kaitsewad rahwakerakonna esitajad. Meie arwamise järele ei wõi Riigikogu liikmed ainult jõukamatest ja waranduslikkudest klassidest olla, waid meie arwamise järele peawad ka waesemate klasside huwid kaitstud saama. Meie arwates ei ole see mitte loomulik, et inimene talwel Riigikogu tööd tehes suwel omale kuskil mujal teist teenistust peab otsima. Sellepärast peab Riigikogu liikme palk terve aasta jooksul maksew olema. Teiselt poolt ei saa meie selle alusega mitte leppida, mis eelpool rahaasjanduse komisjoni poolt ette pandud, sest et see alus iseenesest kõikuw on. Kuigi siin ära nähakse, et Riigikogu liikme palk määratakse poole osa suuruses Riigikohtu liikme palgast, siis oleneb see määramine ära Riigikogust, kui mitte otsekohe, siis wõib ta seda kaudsel teel teha. Sellepärast arwan mina, et peab mingisuguse kindla palgaaluse wõtma ja panen selleks ette 3000 marka kuus. Tööerakonna ettepanekul kõlaks siin § 1 järgmiselt: „Riigikogu liige saab põhipalka 3000 marka kuus ja elukalliduse lisapalka riigiteenijatega ühesugustel alustel.“

A. Oinas (sd.): See küsimus, mis praegu päewakorral, oli rahaasjanduse komisjonis pikema arutamise all. Komisjon ei leidnud wõimalikuks asuda sellele seisukohale, millele asus siin kohal härra Birk. Kõigepealt ei ole härra Birk'i arwamine, et Riigikogu saab istuma ainult 2—3 kuu kestel aastas, puhatas muu aja jooksul, mitte õige. Seda ei ole isegi suurtes, korraldatud riikides,

seda wähem wõib sellest juttu olla lähematel aastatel meil. Ma arwan, et meil ei maksaks prilliklaasi tahmaseks teha ei enestel ega teistel, rääkides kui tõsisest wõimalusest sellest, et Riigikogu saab istuma ainult 2—3 kuud aastas. Mina arwan, et ei ole tarwis pikemalt seletada, et niisugune ennustus aluseta on. Meil on Riigikogu jaoks tööd määratu palju. Teie näete, kui palju tööd Asutawal Kogul ees oli, ja see töö ei saa lähemal paaril aastal mitte palju wähem olema. (J. T e m a n t, maal.: W a h e k o r d o n t e i n e.) Ja muidugi. 21 „põllumeest“ tuleb Riigikogusse. Kui aga nende eelkäijate tööd Asutawas Kogus waatame, siis mina küll suuri lootusi nende 21 põllumehe peale panna ei saa. Kuigi need 21 põllumeest tulewad, saab Riigikogu wististi 5—6 kuud aastas tööd tegema, mitte aga 2—3 kuud, lihtsalt sellepärast, et kuigi „wärsket tööjõudu“ paremale poole juurde tuleb, tööd siiski palju saab olema, nii et need „wärsked tööjõud“ sellest nii hõlpsasti jagu ei saa.

Rahaasjanduse komisjon arwas, et õieti tuleks Riigikogu komisjonidel ka wäljaspool istungid tööd teha. Kõige loomulikum oleks see, kui Riigikogu tuleks lühikeseks ajaks kokku ja waataks läbi need eelnõud, mis komisjonid on läbi waadanud ja walmis töötanud. Komisjonid wõiksid aga eeltöid teha wäljaspool istungid, tähendab pikemalt koos olla, kui Riigikogu ise. Muidugi ma ei salga, mujal ei sünni see mitte niiviisi. Kuid miks siiski mitte wõtta tarwitusele seda komisjonide töötegemise wiisi meil, kus haritud ja wilunud tööjõudusid mitte Jumal teab kui palju ei ole. Neid wõib sõrmede peal üles lugeda. Ka ministeeriumides on nendest suur puudus, seda tunnistawad muuseas need eelnõud, mis Asutawale Kogule ette pandud ministeeriumide poolt. Seda haritud jõudude puudust silmas pidades, tuleb kõiki neid, kõiki eriteadlasi ära kasutada, kes Riigikogus olemas on. Seda saaks aga paremini teha siis, kui Riigikogu komisjonid mitte ainult istungite ajal tööd ei teeks, waid ka istungite waheaegadel. Töö tuleks jaotada Wabariigi Walitsuse ja Riigikogu komisjonide wahel.

Edasi tahaksin ma seda tähendada, et härra Birk'i poolt ettepanud tasuandmise wiis ei ole mitte nii harilik, nagu härra Birk seda arwab. Näiteks maksetakse Inglismaal parlamendi liikmetele aasta-

tasu, Prantsusmaal niisamuti, Ameerikas antakse terwelt 5000 dollarit aastatasu, see on juba õige suur summa. Ainult Soomes ja Wenemaal makseti päewarahasid. Lääne riikide praktika näitab, et enamasti on maksmas kindla aastatasu andmise wiis, mitte aga päewarahad. Meil on komisjoni poolt kawatsetud kuu-tasu maksta sellepärast, et on raske kogu aasta tööd teha ja siis alles aasta lõpul tasu saada. Ka mujal maksetakse tasu osa kaupa wälja, kuigi aastatasu on määratud.

Seda küsimust, kuidas kõige otstarbekohasem oleks tasu maksta, arutas omal ajal Austria-Ungari parlamendi erikomisjon ja tuli otsusele, et kui antakse ainult kindlat kuu- wõi aastatasu, siis parlamendi liikmed wäga loiuult osa wõtawad parlamendi tööst. Kui antakse aga päewarahasid, siis istutakse liig kaua koos sellepärast, et iga istumise päewa eest maksetakse ju tasu, nõnda wenitatakse parlamendi istungid liiga pikaks. Seda silmas pidades, mida Austria-Ungari parlamendi erikomisjon konstateerinud, arwan mina, et meil tuleks walida kesktee: tuleb maksta Riigikogu liikmetele põhitasu ja peale selle weel lisatasu komisjoni, tööde eest, nõnda et mõlemad tegurid oleksid wastastikku töös, mitte aga ainult üks, mida härra Birk'i ettepanek ellu kutsub.

Komisjon asus ühel hääl sellega seisukohale, otsustamisest wõtsid osa ka rahwaerakonna esitajad, et Riigikogu liikmetele tuleb kindlustada nii suur tasu, mis wõimaldaks neile iseseiswa ülewalpidamise, nii et neil tarwis ei oleks kõrvalt abirahasid saada, ega ka kuskile eraettewõttesse pugeda, et sealt omale igapäewast leiba muretseda. Päewarahadega saaks ju wäga mõnusasti läbi mõni adwokaat wõi ärimees, kellel oma kindel sissetulek on. Pärast lõunat Riigikogusse minna wõi kuskile põllumeeste seltsi koosolekule, — oleks mõnele neist wahest lihtsaks meelelahutuseks.

Parlamendi töö peale ei saa meie aga mitte sellest seisukohast waadata. Kui meie tulewase Riigikogu peale kui mõne põllumeeste seltsi peale waatame, kus pärast lõunat ennast wõib wäheks ajaks rahwa kasuks „ohwerdada“, siis teeme Riigikogule liiga.

Edasi tahan seda ette tuua, et meie peame omale kaswatama professionaal

poliitikerisid. (K. Päts, maal.: Neid on juba.) See on õige, et Eestis neid juba on, aga neid peaks enam olema. Poliitika, mida tehakse tegelaste ja ärimeeste poolt, kes pärast lõunat tulewad Riigikogusse mõnusat juttu ajama ja kätt tõstma, ei ole suuremat wäärt. Niisuguste tegelastega on meil juba tegemist olnud. Muuseas istub rahaasjanduse komisjonis üks wäga sümpaatlik härra ärimeeste hulgast, kes hilja aja eest komisjonis neid wäikeseid seaduseelnõusid ette kandis, mida komisjon temale juba webruarikuu keskel kätte andis. Kui seadused niiwiisi komisjonis wiibiwad, siis ei ole üldse mingisugust mõtet neid komisjoni kätte anda.

Lõpuks tahaksin puudutada seda küsimust, mida minu arwates õieti minu parteiseltsimees Ast ette tõi, see on, odawuse küsimus. Kui palju maksab siis meil tänawu Asutaw Kogu, seda ei ole praegu wõimalik täpisealt ette tuua. Umbkaudu ulatab see kulu wähe üle 9.000.000 marga. Riigi tänawune üldine wäljaminekute summa, nagu olewad andmed seda oletada lubawad, ulatab tänawu umbes 4.000.000 margani. Kui meie sinna kõrwa seame 9.000.000 marka, siis on wiimane pisikene täpe kogu wäljaminekute summa kõrwal. Ta ei ole enam kui 0,2% kõigist kuludest, umbes seda sama, mis Soome eduskonna kulud wälja teewad. Kui meie Asutawa Kogu kuluarwet teiste riigiasutuste omadega wõrdleme, siis peaks see silma paistma, et Asutaw Kogu wõrdlemisi odaw asutus on selle töö kohta, mis tema on teinud. Näiteks kulub kaitsepolitsei peale üksi 6—7 kuu kohta üle 13.000.000 marga. Sõjaministeeriumi eelarwet waadates näeme, et sõjaministeeriumi asutuste kantseelikulud üksi teewad wahest niipalju wälja kui Asutaw Kogu riigile kulused on teinud. Mina arwan, et mõttetu on sellepärast Riigikogu liikmetele tasuandmise küsimuses suurema kokkuhoidmise nõudmisega esineda. See kokkuhoidmine wõib demokraatliku rahwaesituse mõtte ära wägistada. Ja ärawägistatud on ta siis, kui wõimalus antakse ainult rikastele seal tööd teha, mitte aga waestele.

A. Birk (rhw.): Ma ei oleks mitte sõna tarwitanud, kui minu motiividest ei oleks ekslikult aru saadud. Minu ettekandes ei olnud mitte kokkuhoidmisest, kui niisugusest, juttu. Ma toonitasin ai-

nult seda, et see, kui osa aastast tööd tehakse ja terve aasta eest palka saadakse, meie tundmise järele mitte loomulik ei ole. (A. Schulbach, tões.: Aga kooliõpetajad?) Härra Schulbach teab, mis õpetajad suwel teewad, siis kandku tema seda ette, mina ei hakka seda mitte tegema. Sellest seisukohast välja minnes oligi rahwaerakonna ettepanek niisugune. Wõib olla, et samasuguse summa rahwaerakonna poolt ette pandud tasu välja teeb, kui aastapalk, aga loomulik tasumiswiis see küll ei ole kui terve aastapalk maksetakse töö eest, mis kogu aasta ei kesta.

Mis puutub demagoogiasse, siis ei ole mina seda mitte tahtnud teha. Asutawa Kogu palkade määramise juures oli meil enne walimisi samasugune seisukoht kui praegugi. Ennem võib arwata, et siis just härraskoda tuleb, kui härrad terve aasta tööd ei tee, aga terve aasta eest palka saawad, see on ennem härraskogu moodi, kui see, et antakse palka selle aja eest, kui inimene tööpooldest tööd teeb. Sellest seisukohast välja minnes ei saa mulle tehtud wastuwaidlusi küllalt tõsiselt wõtta.

Mis siin ajakirjandusest räägiti, siis võib olla, et see ajakirjanduse agitatsiooni-töö on. Walimiseelsetel kihutustöö koosolekutel küsiti minu käest, mitu ministrit teil on? Ja tähendati, et olla tahetud 60 ministrit ametisse seada. Palju oli waewa tarwis, et seletada, kuidas see arwamine on tekkinud. Sellepärast ei räägi ma siin mitte ainult rahwaerakonna seisukohast, waid suure rahwahulga seisukohast, kes nii ekslikult kõigist aru saaks, kui meie määraksime aasta eest tasu, aga teatawa aja jooksul aastas mitte tööd ei tee.

M. Martna (sd.): Ma tahtsin ka natukene selle kohta öelda, mis härra Birk siin ette tõi. Siin tähendati, et Riigikogu, kui ta nüüd kokku tuleb, mitte aasta otsa tööd ei tee ja nendest awaldustest paistab nii välja, et ta ühe wäikese osaga aastas walimis wõib saada. Kui meie nüüd seda põhjuseks wõtame, siis ei kannata see mingisugust arwustust välja. Meie peame tunnistama, et Asutaw Kogu oma pooleliseaastase tegevuse juures ei ole küllalt wiljarikkalt tööd teinud. Rahwas ootas Asutawalt Kogult palju rohkem, kui Asutaw Kogu teha jõudis, ja rahwas ootab ka Riigiko-

gult rohkem, kui Riigikogu teha jõuab. Meie riiki walitsetakse Wene seaduste järele, sellepärast et meie oma parlament, seadusandlik kogu, mitte weel ei ole jõudnud omale Eesti seadusi luua. Kui Riigikogu kokku astub, siis on temal arwamata suur töö ees, ja kui meie nüüd küsime, kui suur on see tööjõud siis Riigikogus? Meil on praegu 120 inimest Asutawas Kogus. 120 seas leidub harilikult rohkem töötawaid jõude kui 100 seas. Siia juurde rehkendame umbes 20 pahema tiitwa meest, kes loowat tööjõudu arwatawasti mitte ühes ei too, waid kes sellele seisukohale jääwad, et nad seadusandlikust tööst mitte osa ei wõta, nagu nad seda warem on awaldanud. Kui meie 20 inimest maha arwame, siis jääb järele 80. Arwan, et ka parem tiib õige raswaseks kaswanud Tiibuse Jaakusid kaasa toob, mis omasoodu tööjõudusid wähen dab. Ma tahaksin, austatud härrad, tähelpanu ühe asjaolu peale juhtida, mis wäga tähtis on, nimelt et meil walitakse komisjonid, kes mitte eriteadlastest koos ei seisa waid enam-wähem juhuslikult tööd teewad. Oma rühma kohta esinen ettepanekuga, et tulewikus wähemalt tähtsamatele komisjonidele eriteadlased sekretäärid palgatakse, et töö paremini edeneda wõiks. Ma näen rahwaesitajat Jaakson'it naerma, kuid tähendan, et see mitte parajal kohal ei ole. Mina arwan, et Riigikogus ei saa mitte 9 kuud puhkamisaega, waid 9 kuud tööaega olema, ja sellepärast palun ma seda palga äramääramise juures silmas pidada.

Juhataja J. Seljamaa: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja K. Wirma: Mina ühinen tehtud parandustega.

Juhataja J. Seljamaa: Juhatu sele on järgmised parandused esitatud: 1) Rahwaesitaja Birk on rahwaerakonna nimel järgmise teksti § 1. kohta esitanud: § 1. Riigikogu liige saab päewaraha ühe kolmekümnendiku ($\frac{1}{30}$) osa suuruses Riigikohtu liikmete kuu palgamaärast ühes elukalliduslisadega iga päewa pealt, mis Riigikogu istungjärgu hulka loetakse.

2) Rahwaesitaja Schulbach'i poolt on ette pandud järgmine tekst: „§ 1. Riigikogu liige saab põhipalka 3000 marka kuus ja elukalliduse lisapalka riigiteenijatega ühesugustel alustel.“

Et komisjoni aruandja kumbagi ettepanekuga pole ühinenud, tulewad need kolm ettepanekut kodukorra nõudmise järgi paralleel-hääletamisele. Esimesena tuleb akl. Birk'i, teiseks — akl. Schulbach'i ja kolmandaks — komisjoni ettepanek. (Hääletatakse.) Et ükski ettepanek absoluutset enamust ei saanud, tulewad kõik ettepanekud poolt ja vastu hääletamisele.

Esimeseks tuleb hääletamisele komisjoni ettepanek, teiseks — rahwaesitaja Schulbach'i ja kolmandaks — rahwaesitaja Birk'i ettepanek. (Hääletatakse.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: Komisjoni ettepanek on poolt saanud 33, vastu 35 häält. Rahwaesitaja Schulbach'i ettepanek on poolt saanud 16, vastu 35 häält. Rahwaesitaja Birk'i ettepanek on 15 häält poolt saanud, vastu 43. Seega on kõik ettepanekud tagasi lükatud. Et täna eelnõu II lugemisel on, siis tulewad need ettepanekud III lugemisel uuesti hääletamisele.

Aruandja K. Wirma (loeb):

§ 2. Riigikogu esimees saab kuutasu Wabariigi Walitsuse liikmete palga suuruses ühes elukalliduse lisadega, peale selle antakse temale riigi poolt korter.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 vastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb):

§ 3. Riigikogu, tema juhatus ja komisjonide ning alamkomisjonide koosolekutest osawõtmise eest maksetakse osawõtjatele Riigikogu liikmetele lisatasu, mis kindlaks määratakse Riigikogu kodukorras ja mille kogusumma kuus üksikule liikmele ei tohi olla kõrgem § 1-ses tähendatud kuutasust.

A. Birk (rhw.): § 3. kohta oleks mul tähendada, et Eesti rahwaerakonna rühm ei leia mitte loomuliku olewat maksta iseäralikku tasu selle eest, et komisjonis koosolekul käiakse, iseäranis aga sellepärast weel, et selles paragrahwis maksumäär lahtiseks on jäetud ja seda Riigikogu ise wõib siis hiljem määrata. See ei wastaks mitte ka põhiseaduse paragrahwile, kus otsekohe on öeldud, et eelmine Riigikogu tasu ära määrab. Sellepärast sarnasel kujul näib mulle see paragrahw täiesti wastuwõtmatu olewat.

Silmas pidades aga, et ka rahwaerakond nõuab, et Riigikogu liikmed ka tol korral peaksid saama tasu, kui nad Riigikogu istumise waheajal tööd teewad komisjonis, on need waidlused, mis selle kohta üles wõetud, ülearused. Meie oleme täiesti selle poolt ja arwame, et nemad siis selle aja eest peaksid saama tasu, ja sellepärast teen ma rahwaerakonna nimel § 3. kohta järgmise ettepaneku: „§ 3. Riigikogu organides (hulka arwatud komisjonid) töötawad Riigikogu liikmed sawad § 1. ettenähtud päewaraha ka Riigikogu istungjärkude waheaegadel, kui nad waheaegadel töötawad Riigikogu sellekohase otsuse põhjal.“

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja K. Wirma: Komisjoni nimel ei ühine ma tehtud ettepanekuga.

Juhataja J. Seljamaa: Asun hääletamisele. § 3. kohta on tehtud ettepanek akl. Birk'i poolt, mis järgmiselt kõlab: „Riigikogu organides (hulka arwatud komisjonid) töötawad Riigikogu liikmed sawad § 1. ettenähtud päewaraha ka Riigikogu istungjärkude waheaegadel, kui nad waheaegadel töötawad Riigikogu sellekohase otsuse põhjal.“ § 3. kohta tuleb kaks paralleel-ettepanekut hääletamisele. Esiteks tuleks rahwaesitaja Birk'i ettepanek hääletamisele. (Hääletatakse.) Komisjoni ettepanek on saanud 43 häält poolt. Sellega on sellel ettepanekul absoluutne enamus ja see ettepanek on vastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 4. Riigikogu liikmetele, kelle alaline elukoht on wäljaspool Tallinnat, maksetakse Riigikogu istungitele ja tagasi sõitude eest sõiduraha tõelikkude kulude suuruses.

W. Ernits (sd.): Teen selle paragrahwi juurde järgmise paranduse: „Riigikogu liikmetele, kelle alaline elukoht on wäljaspool Tallinnat, maksetakse korteriraha.“

Siiš teeksin weel järgmise paranduse § 5-dana: „Riigikogu liikmetel on õigus wabariigi raudteedel tasuta sõita I klassi õigusega.“

Põhjendan seda parandust järgmiselt: Riigikogu liikmetel on töö edukuse pärast väga tarwilik igakülgne informatsioon,

ja et selle saamist võimaldada, tuleks Riigikogu liikmetele liikumisvõimalust kergendada.

Juhataja J. Seljamaa: Ma tähendan enne, kui ma lõpusõna aruandjale annan, et rhs. Ernits'i poolt kaks parandust tulnud, mis eriti hääletamisele tulewad. Esimene parandus on see, mis Riigikogu liikmete korteriraha küsimust puudutab, see parandus on § 4. juurde. Teist parandust soovitas rhs. Ernits § 5-dana seaduseelnõusse üles võtta, ja see käiks raudtee sõiduraha maksmise kohta Riigikogu liikmetele. Viimase paranduse kohta annan eriti sõna siis, kui korteriküsimus on otsustatud. § 4. kohta käiwa paranduse asjus on lõpusõna aruandjal.

Aruandja K. Wirma: Komisjonis oli korteriküsimus ka arutusel ja seal selgus, et Riigikogu liikmetel, nagu Asutawa Kogu liikmetel, palju sarnaseid vähemaid väljaminekuid on, missugust küsimust härra Ast juba ennemalt puudutas, nagu kas ajalehti rohkem või vähem tellida, kas „Riigi Teatajat“ tellida või mitte, sest see on kõik kuludega ühenduses. Kuid kõiki neid väikseid kulusid ei saa arvesse võtta, ja sellepärast lükkas komisjon selle paranduse tagasi.

Juhataja J. Seljamaa: Ma panen rhs. Ernits'i poolt tehtud paranduse § 4. kohta hääletamisele. Parandus käib järgmiselt: „Riigikogu liikmetele, kelle alaline elukoht on väljaspool Tallinat, maksetakse korteriraha.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4. komisjoni redaktsioonis vastu võetud. Edasi on rhs. Ernits'i poolt tehtud ettepanek Riigikogu liikmete sõiduraha asjus.

M. Neps (sd.): Ma pean laewaga sõitma, sellepärast teen ettepaneku rhs. Ernits'i poolt tehtud ettepanekule parandus juurde lisada: „prii sõit ka riigi laewadel.“ (Naer.)

Juhataja J. Seljamaa: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Wirma: Komisjon arutas ka seda küsimust ja tuli ühel häälel otsusele, seda mitte esitada, nii et ma komisjoni nimel selle ettepanekuga ei saa ühineda.

Juhataja J. Seljamaa: Rhs. Ernits'i poolt on ettepanek tehtud uut 5-dat paragrahwi järgmisel kujul vastu võtta: „Riigikogu liikmetel on õigus wabariigi raudteedel tasuta sõita I klassi õigusega. Sellele ettepanekule on rhs. Neps'i poolt parandus juurde lisatud: „ka laewadel“. Ma panen esiteks rhs. Ernits'i ettepaneku hääletamisele ja pärast rhs. Neps'i paranduse sinna juurde. Komisjoni aruandja ei ole selle ettepanekuga ühinenud. Kui see parandus aga rahwaesitajate poolt vastu võetakse, siis tuleb hääletamisele rhs. Neps'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Ernits'i parandus tagasi lükatud. Sellega ei tule hääletamisele rhs. Neps'i parandus.

Aruandja K. Wirma (loeb): § 5. Riigikogu määrab oma kodukorras, missugused Riigikogu liikmete koosolekutest puudumised wabandamatadeks loetakse ja kui suured mahaarwamised tasust nende eest tehakse.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) § 5. on nähtawa enamusega vastu võetud.

8. Täiendaw määrus riigiteenijate ametisõitude tasu asjus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Wirma kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawa enamusega määruse pealkiri ja §§ 1—5.

Täiendaw määrus riigiteenijate ametisõitude tasu asjus.

§ 1. Wabariigi Walitsuse poolt 7. jaan. 1920. a. ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal kinnitatud ja „Riigi Teatajas“ nr. 8/9 — 1920. a. nr. 30 all väljakuulutatud määruse § 1. p. p. a ja b all tuleb lugeda raudtee II ja III klassi asemel I ja II klass.

§ 2. Sama 7. jaan. määruse § 1. p. d ettenähtud tasu sõidu eest omal jalgrattal, § 2. ettenähtud kulude väljamaks kraami weo eest maanteel ja § 4. ettenähtud päewarahad siseriigis tõstetakse wastawalt riigiteenijate palga elukalliduse lisale 130% wõrra käesolewa määruse maksmahakkamise päewast arwates.

§ 3. Sama 7. jaan. määruse § 4. ettenähtud päewaraha ei wõi olla vähem,

kui sellesama § 4-da 2-ses märkuses tähendatud mahaarwamised riigi poolt antawa toidu (pajoki) eest.

§ 4. Riigiteenijate palga elukalliduse protsendi suurendamise wõi vähendamise korral muutuwad wastawalt ka riigiteenijate ametsõitude selle seaduse § 2. ettenähtud tasunormid, kusjuures 7. jaan. määruse normid põhinormiks on.

§ 5. Kõik, kes saawad ühede ja samade punktide wahel tihti ettetulewate lühikeajaliste ametsõitude eest kilomeetri-rahastid wõi muid preemiaid, ei wõi saada preemia alla käiwate sõitude eest päewarahastid ega ületunni tasu.

Juhataja **J. Seljamaa**: Kolmanda lugemise lõpus tuleb määrus kodukorra järele veel kord terwena lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Määrus on nähtawa enamusega III lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma**: Teen ettepaneku tunnistada, et sel määrusel on edasilükkamatuse iseloom.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma**: Teen ettepaneku, et määrus jõusse astuks ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

9. Määrus põllutöoministeriumile 478.714 m. suuruse krediidi awamise kohta maapanga korraldamise eeltööde kulude katmiseks — III lugemisel.

Määrus põllutöoministeriumile 478.714 marga suuruse krediidi awamise kohta maapanga korraldamise eeltööde kulude katmiseks.

Määratakse põllutöoministeriumile maapanga korraldamise eeltööde kulude katmiseks:

1. Palgad:

a) põhipalk ja elukalliduslisa 70.214.—

b) perekonna-abirahad	3.000.—
d) ajutised tööjõud	5.000.—
	<hr/>
	78.214.—
2. Päewa- ja sõidurahad	20.000.—
3. Kantseleikulud:	
a) kantseleimaterjaal	5.000.—
b) posti, telegraafi-telefoni kulud	2.000.—
d) ajakirjad ja kirjandus	10.000.—
e) telefonimaks	2.500.—
	<hr/>
	19.500.—
4. Majanduslikud kulud:	
a) küte	3.000.—
b) walgustus	1.000.—
d) majaruumide koristamine	2.000.—
	<hr/>
	6.000.—
5. Liikuwa wara muretsemine	250.000.—
6. Trükitööd	100.000.—
7. Ettenägemata kulud	5.000.—
	<hr/>
	478.714.—

Kokku nelisada seitsekümmend kaheksa tuhat seitsesada neliteist marka.

Aruandja **A. Oinas**: Teen ettepaneku tunnistada, et sel määrusel on edasilükkamatuse iseloom ja teda ilma redaktsiooni komisjoni andmata maksma panna.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen esimese ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. (Hääletatakse.) Teine ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

10. Seadus Riigikogu walimiste, rahwahääletamise ja rahwa algatamisõiguse seaduse § 83., linnawolikogude walimise seaduse § 28^a. ja maakonnawolikogude walimise seaduse § 62. muutmise kohta — II lugemisel.

Seadus Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwa algatamisõiguse seaduse § 83., linnawolikogude walimise seaduse § 28^a. ja maakonnawolikogude walimise seaduse § 62. muutmise kohta.

Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwa algatamisõiguse seaduse („Riigi

Teataja“ nr. 105/106 — 1920. a.) § 83, linnawolikogude walimise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 147/148 — 1920. a.) § 28^a. ja maakonnanõukogude walimise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 147/148 — 1920. a.) § 62. esimeses reas lugeda sõnade „nimekirjade ühendusele“ asemel „ühenduse nimekirjale“.

11. Seadus Eesti ja Läti wahelise konwentsiooni kinnitamise kohta — II lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri.

Seadus Eesti ja Läti wahelise konwentsiooni kinnitamise kohta.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 1. Konwentsioon Eesti ja Läti riigipiiri kindlaksmääramise kohta nimetatud wabariikide wahel, ühe lepinguosalise riigi kodanikkude õiguste kohta teise riigi territooriumile ja piirijoonest läbilõigatud liikumata waranduse saatuse kohta, mille algkiri mõlema riigi wolinikkude poolt Riias oktoobrikuu üheksateistkümnendal päewal aastal ükstuhat üheksasada kakskümmend alla kirjutatud, tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Konwentsioon awaldatakse alljärgnevalt ühes selle seadusega.

Wälisminister **O. Strandman**: Ma teen ettepaneku sõna „ratifitseerituks“ järele panna sõnad: „järgmiste muudatustega:

a) § IV. Для перехода через границу устанавливаются таможенные и переходные пункты. Установление сих пунктов предоставляется особой комиссии, указанной в примечании к статье V сей конвенции.

b) lisa (приписка) § 24. juurde jääb ära.“

Oma ettepanekut põhjendan järgmiselt: meie saime Riia saadiku käest kirja, kus öeldakse, et see elnõu pannakse Läti Asutawale Kogule ratifitseerimiseks ette. Nüüd on aga selgunud, et ta niisuguse kuju on saanud, et teda sel kujul wälja kuulutada ja maksma panna piinlik oleks. Nimelt on 4-das punktis öeldud, et määratakse ära lepingus need ülekäigu ja tollipunktid piiril ja lõpuks on siis walged read jäetud. Kui nüüd allakirjutamine tuli, siis ei ole nende punktide kohta midagi pandud, waid tehti nõndanimetatud

„pripiska“, et neid punktisid ei määrata ära, waid jäetakse iseäraliku komisjoni hooleks ära määrata. Mis ma siin paranduseks ette tõin, on õieti sisuliselt seesama, ainult worm on teine. Ma ei tea kuidas Läti Asutaw Kogu selle wastu wõttis, kas ta wõttis selle muudatuse wastu. Meie arutasime selle läbi ja jõudisime täielikule kokkuleppele, konwentsiooni muudatustega wastu wõtta. Kordan weel, et siin sisuliselt midagi muudetud ei ole, ainult wormiliselt, sellepärast teen ettepaneku minu parandus wastu wõtta.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Wäasjade komisjoni seisukohast oleks wälisministri poolt tehtud parandus wastu wõetaw, sellepärast ühinen temaga.

Juhataja **J. Seljamaa**: Komisjoni aruandja on parandusega ühinenud, mispärast § 1. ühes parandusega hääletamisele tuleb. (Hääletatakse.) § 1. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen § 2. hääletamisele. (Hääletatakse.) § 2. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

12. Määrus krediidi awamise kohta Asutawa Kogu, riigikontrolli, Wabariigi Walitsuse ja ministeeriumide 1920. a. kulude katmiseks — I lugemisel.

Eelarwe-komisjoni aruandja **A. Oinas**: Kahjuks ei saa eelarwe-komisjon Asutawa Kogu ees weel esineda wabariigi 1920. a. eelarwega, waid ainult suurema krediidi nõudmisega, Asutawa Kogu enese, riigikontrolli, Wabariigi Walitsuse ja kõigi ministeeriumide 1920. a. kulude katmiseks. Eelarwe-komisjon ei saa sellepärast Asutawa Kogu tööde lõpul riigi eelarwega esineda, et see eelarwe, mis Asutawale Kogule pika ootamise ja mitmekordsete nõudmiste peale Wabariigi Walitsuse poolt oktoobrikuul ette pandi, lähemal waatlemisel komis-

jonis ära lagunes. Selgus, et teda ei saa wõtta, kui eelarwet, esiteks sellepärast, et tema järele tuli neil päewil lisaeelarwe, mille suurus ulatab üle 700.000.000 marga. Selle lisaeelarwe järele tulewat aasta lõpul weel uus lisaeelarwe 200—300.000.000 marga suuruses. Ettepanud eelarwe teiseks puuduseks oli see, et temas täiesti puudusid mitmesuguste suuremate riigiasutuste kulud, ja sissetulekute osa oli mõnes asjas ebaõigelt kokku seatud.

Ajakirjanduses on häält tõstetud selle kohta, nagu ei oleks Asutaw Kogu mitte küllalt tähelepanu pööranud riigi eelarwe kokkuseadmise peale. See ei ole õigus. Rahaasjanduse komisjon on tänawu kogu aeg walitsusele „peale käinud“, et tema wõimalikult kiirelt riigi eelarwe Asutawale Kogule ette paneks. Kui ma ei eksi, sai märtsikuul rahaasjanduse komisjoni poolt eelarwe asjas arupärimine Wabariigi Walitsusele ette pandud. Arupärimise peale wastati Wabariigi Walitsuse poolt, et eelarwe lähemal ajal Asutawale Kogule ette pandakse. Lubatud eelarwet ootasime kunni kesksuweni, kus selgus, et walitsuse poolt Asutawale Kogule ette pandud materjaal mitte riigi eelarwe ei olnud, waid osaline krediidiinõudmine, ilma sissetulekute ärätähendamiseta, mida komisjon oli sunnitud walitsusele ümbertegemiseks tagasi saatma. Ka sügisel augusti lõpul walitsuse poolt ette pandud eelarwe kohta selgus, et ka see ikkagi weel korralik eelarwe ei olnud, puudus üldine kokkuwõte jne. ja jällegi tuli nõnda, et walitsus tema ümber teeks. Oktoobris sai eelarwe uuesti Asutawale Kogule ette pandud, kuid nagu mina tähendasin, ei saa ka seda eelarwet sõna tõsisel mõttes eelarweks pidada. Rahaasjanduse komisjon on igatahes omalt poolt kõik teinud selleks, et riigiasutused käesolewal aastal hakkaksid eelarwe alusel tegutsema.

Paraku ei ole meie riigiasutused weel selle oskuse juurde jõudnud, kuidas korralikku eelarwet kokku seada. See on kurb tõde. Kui sügisel Asutawale Kogule kõnealolew eelarwe ette pandi, siis teatati Wabariigi Walitsuse poolt, et weel uus lisaeelarwe järgnema saab. Ja nüüd, kui see 700-miljoniline lisaeelarwe ette pandud, kawatsetakse weel uue 200—300-miljonilise lisaeelarwega esineda. Nõnda tehakse eelarwet terve aasta, ja meie peame terve aasta ära elama, ilma et eelarwet lõpulikult kätte saaksime. Ometi

ei ole eelarwe kokkuseadmine iseenesest wõimatu, olewatest raskustest on mõned asutused üle saanud, kus enam wilunud raamatupidajad töötawad. Nimetada wõiks näiteks posti-telegraafi peawalitsust, kus korda on läinud üsna õieti tulusid ja kulusid tabada. On aga asutusi, kes üsna saamatud on selles asjas, nii et isegi kõige selgemaid kulusid ei suuda arwesse wõtta. Edasi, meil ei peeta ka eelarwetest kinni. 9. aprillil andis Wabariigi Walitsus § 12-a põhjal wälja seaduse eelarwe-summade tarwitamise kohta kunni 1920. a. eelarwe kinnitamiseni. Kuid tegelikult ei ole riigiasutused seda seadust täitnud, tõelikud kulud on suuremad, kui nad oleksid wõinud olla 9. aprilli seaduse põhjal. See paistab silma iseäranis sõjaministeeriumis. Kui meie alamkomisjon hakkas sõjaministeeriumi eelarwet läbi waatama, selgus, et seal üle 100 miljoni rohkem oli kulusid tehtud, kui ministeeriumil õigus oleks olnud. Rahaministeeriumi juures olew eelarwe-komisjon määras sõjaministeeriumile tänawuse aasta teise poole kohta 645 miljonit mk., tegelikult oli aga kulusid tehtud umbes 775 miljonit marka. Eelarwe-komisjonil ei jäänud muud kui konstateerida, et kulusid on suuremal määral tehtud, kui seadus seda on lubanud. Sedasama teed on ka mõned teised riigiasutused käinud, ja mööda minnes 9. aprilli seadusest, enam kulusid teinud, kui nad seaduse järele oleksid wõinud teha.

Täna ettepandaw eelarwe, nagu ma tähendasin, ei ole mitte täielik. Puudub terve rida kaubandus-tööstusministeeriumi asutusi. Nende asutuste eelarwega oli üsna täbar lugu. Kui meie Wabariigi Walitsuse poolt ette pandud eelarwe kätte wõtsime, leidsime seal eelarwe joone all mingisuguse operatsioonidesumma 441 miljoni suuruses. Kui meie seda operatsioonisummat lähemalt hakkasime waatlema, siis selgus, et seal on koos summad, mis on määratud üksikutele riigiasutustele selleks, et nad oma majandusoperatsioone toimetada saaksid. Need on riigiasutused, millel on kaubanduslik iseloom, näiteks kaubandus-tööstusministeeriumi kaubandusosakond, kütteainete keskkomitee, laewasõiduamet jne. Nende eelarwed ei ole walitsuse poolt riigi eelarwesse üles wõetud, neile on määratud teataw summa, et nad sellega, nagu öeldud, opereerida wõiksid. Eelarwe tulude osasse on üles wõetud nende asutuste puhaskasu nõndanimetatud netto eelarwe.

Eesti riigi eelarwes on senni teine põhimõte maksew olnud, nimelt on tema olnud brutto eelarwe, kus olid üles tähendatud kõik kulud, ühtlasi ka kõik sissetulekud. Tänapäev on aga harilikule brutto eelarwele walitsuse poolt tahetud netto eelarweid juurde lisada, kuid on seda väga õnnetult tehtud.

Operatsioonisummadele ei ole õiget kohta eelarwes leitud, nad on paigutatud lihtsalt „joone taha“. Kui meie järele pärisime rahaministeeriumilt, mis tähendab see „joone taga“ olek, siis ei teatud sealt poolt mingit selget wastust anda, mis mõte on õieti neil joonetagaolewatel summadel, kas nad on tänapäev riigikassale kulud või midagi muud. Arusaadawalt on nad kulud, kuid kui nad tänapäev riigikassale kulud on, siis ei oleks pidanud neid mitte „joone taha“ asetama ja sellega kunstlikult eelarwet vähendama, waid oleks pidanud neid eelarwesse mahutama wäljaminekutena.

Segadus on ka tulude osas. Mõne opereeriwa asutuse kohta on eelarwes puhaskasu, nõndanimetatud netto-kasu üles tähendatud, kuid teiste opereeriwate asutuste kohta leiata brutto-kasusid, näiteks põlewkiwi ettewõtete ja riigiwaranduste ülewõtmise komisjoni kohta on näidatud brutto-kasu, kuna oleks pidanud olema näidatud nende, kui opereeriwate asutuste, netto-kasu, tähendab, see ülejääk, mis jääb sissetulekutest, kui kõik kulud maha arwame.

Kui kõiki käesolewa aasta riigi kulusid kokku wõtta, siis selgub meile teine pilt, kui meil on tänäpäew sügisel Asutawale Kogule ettepanud eelarwe kawa põhjal silme ees seisnud. Sõjaministeerium, kui arwesse wõtta ka Asutawale Kogule ettepanud lisaelarwet — loodame, et uue eelarwega enam ei esineta, — tarwitab ära 1 miljard 902 miljonit marka, teised riigiasutused kõik kokku, ilma operatsioonisummadeta, 1 miljard 189 miljonit marka. Kui riigiwõlgade ja nende protsentide tasumine juurde arwata, oleks kulusid kokku 3 miljardit 545 miljonit marka. Kuid sellest on wäljas, nagu ma tähendasin, need summad, mis kommersis alusel töötawatele riigiasutustele tänapäev riigikassast wälja antakse, neid on walitsuse poolt „joone taga“ ära tähendatud kokku 441 miljonit, kui 21 miljonit, mis on sealt ekslikult wälja jäänud, juurde arwata, tuleb operatsioonisummasid kokku 462 miljonit marka. Edasi on lisaelarwes,

mis hiljuti Asutawale Kogule ette pandud, operatsioonisummasid weel 283 miljonit, nii ulataks siis operatsioonisummade arwe kokku üle seitsmesaja miljoni marga. Kuid õnneks ei kulu kõik need summad ära, nad ei ole mitte tegeliku tarwiduse põhjal wälja arwatud, waid kunstlikult kokku seatud. Operatsioonisummade määramise aluseks on wõetud lihtsalt opereeriwate asutuste poolt ettepanud eelarwed, kus olid peaaesjalikult palgad, kantselei ja majanduslikud kulud ära tähendatud. Kuna aga opereeriwate asutuste eelarwed riigi eelarwesse üles wõtmata jäeti määrati neile operatsioonisummad nende poolt ettepanud eelarwete-summadele wastawalt, peale kaubandusosakonna, kellele eraldi suuremad summad walitsuse poolt määrati. Tõelikult ei tarwita aga mõned asutused tänapäev nii suuri operatsioonisummasid. Kui arwata, et ainult pool osa operatsioonisummadest ära kulub, siis ulatab tänapäev kulude eelarwe üle 4 miljardi marga. Pealegi esinewat teedeministeerium weel umbes 200-miljonilise krediidi-nõudmisega.

Selle suure wäljaminekute summa kõrwal seisab üsna wäike sissetulekute osa. Kõigepealt 309 miljonit marka, maksud, mis isegi $\frac{1}{10}$ kõigist kuludest kinni ei kata.

Riigi ettewõtted annawad märksa enam tulu, nende kogusissetulekud ulatawad walitsuse arwates 1.114.000.000 m. Kui weel erakorralisi tulusid arwesse wõtta, nagu kullamüük 504 miljonit marka, Prantsuse laen 159 miljonit mk. jne., siis ulatab riigi kogu sissetulek umbes 2 miljardini. Kui tulud ja kulud kõrwa seame, siis on puudujääk umbes 2 miljardit, mida jääb järele ainukese käesolewa abinõuga — paberraha trükkimisega katta.

Kõigest sellest ülewaatest selgub, et on tarwis erakorralisi abinõusid wäljaminekute vähendamiseks ja sissetulekute suurendamiseks käsile wõtta.

Üksikute ministeeriumide eelarweid läbi waadates selgus, et nende kulusid mitte vähendada ei saa sellel määral, et see riigikulude koormat palju aitaks kergendada, wälja arwatud sõjaministeerium, mis üksi üle $1\frac{1}{2}$ korra enam raha tarwitab, kui kõik ministeeriumid kokku.

Riigikulude vähendamise mõttes tuleb peatähelpanu sõjaministeeriumi peale pöörata. Brüsseli konwerentsil tähendati selle peale, et suurriikide sõjawäe ülespidamise kulud praegu weel kunni 20

protsenti riigikuludest välja teewad. Meil ulatawad aga sõjawäe kulud kunni 50% kogu kuludest, seega 2½ korda enam, kui suurriikides. Praeguse suure puudujäägi koorma all, mis tänawu ulatab 2 miljardini, ei jaksa meie mitte kaua wastu panna, sellepärast tuleb kiirelt sõjaministeeriumi majapidamine hoolsa tähelpanu alla võtta. Seal wõiks nii mõndagi kärpimise mõttes teha, sest kuskil mujal ei tarwitata raha nii suurejooneliselt, kui sõjaministeeriumis. Sõja kestwusel oli see arusaadaw ja wabandataw, praegu ei tohiks see aga mitte enam sündida. Seal kulutatakse kümned miljonid uute töökodade ja asutuste sisseseadmiseks, ehitatakse merekindlustusi, raudteid jne., mille peale riigi raha kulutatakse, ilma et seadusandlik asutus sõnagi kaasa oleks wõinud öelda. Nii tuli tänawu sügisel raudteewalitsusel raudteede ülewaatuse sõidul waguniaknast pealt waadata, kuidas sõjaülemus oma algatusel Walk—Koiküla kitsarööpalist raudteed ehitab.

Mis puutub teistesse ministeeriumidesse, siis esinewad nende kohta ülewaadete ja soowiwaldustega komisjoni aruandjad, kui Asutaw Kogu wõimaliku leiab ettepanud krediitmäärust läbi waatama hakata. Tahaksin nende kohta ainult paar märkust teha. Teedeministeeriumi eelarwet läbi waadates jõudis komisjon otsusele, et raudtee peal ikkagi liiga palju ametnikke ja teenijaid on, ja et peaks sellekohast komisjoni wolitama ametnikkude ja teenijate kooseisu rewideerimist ette wõtma. Uute raudteede ehitamise ja nende ehituskawade läbiwaatamise kord tuleb kindlaks määrata. Uusi kestwaid teesid ei tohiks enne mitte ehitama hakata, kui nende jaoks seadusandlikul teel krediit määratud.

Mis puutub rahaministeeriumisse, siis paistab seal riigi wõlgade asjas korratu seisukord silma. On alles tänawu sügisel hakatud riigi wõlgade kohta tarwilikku selgitust muretsema. Nii olewat hiljuti wõlg Prantsuse walitsusele „üles leitud“ jne. Kui komisjon soowis täielikke andmeid riigi wõlgade kohta, siis ei saanud rahaministeerium neid anda — puudusid tarwilikud dokumendid. Wälisministeeriumi eelarwe läbiwaatamisel paistis komisjonile silma, et wälisesitus liiaks suuri kulusid nõuab. Komisjon leidis wõimalikuks neid wäheks kärpida, kuid komisjon ei pidanud ennast kompetentseks, et üksikasjalikult summasid

wälisesituse kuludeks määrama hakata. Komisjon leidis tarwilikuks Asutawa Kogu tähelpanu selle peale juhtida, et meil wälisesitus liiaks kulukas on. Soowitaw oleks wälisesitust kulude kokkuhoidmise mõttes niiviisi korraldada, et konsulaaresitus oleks ühendatud diplomaatilise esitusega. Näiteks on meil Stokholmis olemas esitaja ja peale selle konsul. Mõlematel ei ole silmanähtawalt palju tööd, kuid kulud on õige suured, iseäranis esitajal. Edasi pööras komisjon selle peale tähelpanu, et wälisministeeriumil puuduwad tarwilikud andmed wälisesituse tegewuse kohta, puuduwad näiteks andmed konsulaatide sissetuleku üle täielikult, igatahes ei ole riigi eelarwes neist sissetulekust midagi näha, ometi on nad aga olemas. Mis puutub põllutööministeeriumisse, siis pean mööda minnes tähendama, et seal metsade peawalitsuse poolt riigi rahaasjandust wäga iseäralikult käsitatakse. Nimelt nõutakse seal metsamüümistel natuuras rahamaksimist teiste riigiasutuste käest. Nõutakse näiteks, et kütteinete keskkomitee maksaks rahamärkides kautsjoni kohapealsetele metsaülematele, kuna ometi korraldatud riigimajapidamises peaks õiendatama omawahel arweid ülekannete kujul, mitte aga nii, et nõndanimetatud riigi „artelshtsikud“ sõidawad kuskile metsa ja maksawad seal metsaülemale raha natuuras. Niisugune majapidamine suurendab aina paberraha trükimasina tööd ajal, kus kõik abinõud peaksid tarwitusele wõetud olema, et tarwidust rahamärkide järele wõimalikult vähendada. Kaubandustööstusministeeriumi eelarwe läbiwaatamisel puutus, nagu ma waremalt tähendasin, komisjonile silma, et terwe rida ministeeriumi asutusi on walitsuse poolt eelarwest välja jäetud. Komisjon ei saanud paraku mitte kätte seda Wabariigi Walitsuse otsust, mille järele need asutused olid töötama pandud kommerts alusel. Komisjonile oli see uudiseks, et tähendatud asutused eelarwest väljas olid. Muuseas ei saanud komisjon otse sellepärast eelarwe kawa Asutawale Kogule kinnitamiseks ette panna, et kaubandustööstusministeerium enam kui poolikul kujul eelarwes esines. Komisjonile ei ole see mõte mitte wastuwõtmatu, et teatawad asutused pannakse töösse kommerts alusel ning antakse neile teataw opereerimise summa, fond kätte, kuid ikkagi peab olema eelarwe ka nende kohta kokku seatud, ning keegi peab ka

nende eelarwe läbi vaatama. Kui Wabariigi Walitsus tahab üksikuid kaubandus-tööstusministeeriumi osakondi kommerts alusel töötama panna, siis tuleb otsekohe wastaw korraldus wälja anda selle kohta, kuidas need asutused peawad töötama, kes nende asutuste eelarweid peab läbi vaatama ja kinnitama jne. Kui komisjon riigi eelarwest lahusolewat kaubandus-tööstusministeeriumi operatsioonisummade eelarwet lähemalt hakkas waatlema, siis selgus, et see mingisugune eelarwe ei ole, waid et asutuste kulud mõnikord 3—4 korda suuremad on, kui eelarwe näitab, nõnda ei jäänud sellest eelarwest muud järele, kui kirju paber numbriridadega, millel suuremat wäärtust ei ole.

Seda lühikest seletust kokku wõttes, arwas eelarwe-komisjon tarwilikuks Asutawa Kogu tähelpanu juhtida selle peale, et riigi rahaasjanduse seisukord õieti tõsine on. Kuna tänawune puudujääk umbes 2 miljardit on, tuleksid äärmised abinõud tarwitusele wõtta, et meil tulewal aastal mitte niisugust puudujääki ei tuleks. On üsna kindel, et kui 2—3 aastat weel niisugune puudujääk kestab, siis riigi majapidamine täielikult kraawi lähed, on meil ju ka kulda sel määral kui tänawu, ainult weel kaheks aastaks müüa.

Eelarwe-komisjon leiab tarwilikuks tähelpanu selle peale juhtida, et riigi eelarwe kokkuseadmisele tõsisemalt ja suurema hoolega asutaks. Tänewu ei ole mitte näha olnud walitsuse tõsist ja kindlat tahtmist korraliku eelarwega Asutawa Kogu ees esineda, 2 korda on pidanud Asutaw Kogu ettepannud eelarwe tagasi saatma, sellepärast, et eelarwe ei wastanud lihtsamatelegi nõuetele. Ei olnud muuseas korralikult isegi summasid kokku arwatud, mis iseenesest ju üsna lihtne töö on, ja millega vähemalt oleks pidanud eelarwet kokkuseadiw asutus toime saama.

Teen ettepaneku eelarwe-komisjoni poolt päewakorralolewat krediidi määrust esimesele lugemisele wõtta.

A. Anderkopp (töer.): Asutaw Kogu on otsustanud, kas eelarwe wõi krediitide nõudmise arutamisele asuda wõi mitte. Loomulik oleks olnud, kui rahaasjanduse komisjoni esitaja pikema seletusega oleks siis esinenud, kui Asutaw Kogu täiesti oleks ära otsustanud, missugusele seisukohale ta asub. Meil ei tule enne wäiteid seisukoha kaitseks ette tuua, kui

eelnõu I lugemisel oleks ette kantud. Meil on tegemist üksikute krediitide nõutamisega. Pean kõigepealt tähelpanu selle peale juhtima, et need motiivid, mida rahaasjanduse komisjoni esitaja ette tõi, ei saa mitte mööduandwad olla. Rahaasjanduse komisjoni esitaja tähendas, et peaks krediitide arutamisele asuma, ja kõige tähtsamaks põhjuseks selles on see, et meie mitte ära ei määra käesolewa aasta eelarwet, ja teatawaid kitsendusi ei tee, sest õigus on tulewal aastal selsamal alusel krediitid tarwitada. Minu arwates ei ole siin tegemist eelarwetelega, waid krediitidega, ja meie põhiseadus ütleb kindlasti ära, et eelarwe peab ära määratud saama, enne kui Riigikogu kokku astub. Meie loodame, et Riigikogu enne 1. jaanuari kokku astub. Põhiseadus ütleb päris kindlasti ära, et kui eelarwe mitte maksma ei hakka, siis wõib tarwitada krediitid nagu eelmisel aastal. Umbes 10 minuti eest sain ma andmed Riigikogu walimistöde juhatajalt, kes teatab, et temal 7 walimisringkonna ametlikud teated käes on, muist homme saab ja wiimased pühapäewal wõi esmaspäewal. Asutawal Kogul saaks wõimalik olema juba esmaspäewal walimise tagajärgi teada saada, nii siis wõib Asutaw Kogu juba kolmapäewal „Riigi Teatajas“ tagajärgi wälja kuulutada. Mina selles asjas nii optimistlik ei ole, et meie peaksime eelarwed läbi leierdama, ilma, et nende juures peatada. Kui tahetakse eelarwet läbi waadata, siis, et teda mitte päewast päewa arutada, tuleb sihilikult asja juures peatada. Selge on see, et meil wõimalus on Riigikogu walimise tagajärgi teada saada ja wälja kuulutada. Hakkame meie aga krediitid arutama, siis wõtame Riigikogul wõimaluse ära kokku tulla. Mis tähendab aga see, et meie Riigikogu õigel ajal kokku ei tule, see tähendab seda, et meie tulewal aastal üldse wõimaluse krediitid saada ära wõtame. Mina arwan, et meie mitte krediitide arutamisele ei peaks asuma, waid aja wiitmata katsuksime kõik teha, et päewakorrasolewad seadused saaksid lõpetatud, ja tulewa nädala keskpaigas saaks Riigikogu kokku tulla. Wõimatu oleks weel mingisuguseid uusi kawatsusi sisse tuua, ja neid läbi arutada, et sellega Riigikogu kokkuastumist wiivitada. Kõiki neid motiivisid ette tuues teen mina meie rühma nimel ettepaneku käesolewat eelnõu mitte I lugemisele wõtta, waid seda tänasest päewakorrast ära jätta.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on rhs. Oinas'el.

A. Oinas (sd.): Rhs. Anderkopp ei tunne kahjuks Asutawa Kogu ajalugu, nimelt ei olnud ka läinud aastal riigieelarwet. Mis puutub nüüd eelarwesse, siis tänawu aastal, kuigi Riigikogu kokku tuleb, tänawust eelarwet enam kokku seada ei saa. Eelarwe läbiwaatamine ei ole mitte raamatu lehitsemine, waid see on wäga suur töö. Kuidas wõib härra Anderkopp arwata, et kui Riigikogu kokku tuleb, et ta siis tänawuse aasta eelarwe läbi waatab ja kinnitab. Asutaw Kogu wõib nii wõi teisiti otsustada, kuid minu ülesandeks oli teada anda, et eelarwe-komisjon on oma töö lõpetanud ja Asutawale Kogule krediiküsimuse ette paneb. Kui senni on krediitid tarwitatud, siis on selleks teatud piir ette tõmmatud põhiseadusega, kus kindla sõnaga öeldakse, et raha saab tarwitada eelarwete, mitte krediitide alusel.

Juhataja **J. Seljamaa**: Aruandja lõpusõna ei tarwita. On tehtud

kaks ettepanekut: Eelarwe-komisjoni esitaja poolt — määrust krediidi awamise kohta I lugemisele wõtta, ja teiseks, rhs. Anderkopp'i poolt — käesolew määrus päewakorralt ära wõtta. Panen esimeseks rhs. Anderkopp'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Anderkopp'i ettepanek wastu wõetud. Sellega langeb komisjoni ettepaneku hääletamine ära.

Sellega on tänane päewakord läbi.

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku järgmine koosolek homme kell 5 pidada. (Wahelhüüe: Kell 4!) Ühinen selle ettepanekuga.

Juhataja **J. Seljamaa**: On ettepanek tehtud järgmine koosolek homme kell 4 pidada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu abiesimees **Jul. Seljamaa**.

Abisekretäär **A. Jürman**.